

Ref.

Vår ref. 11/819-1
ADR C50/ANEI

Dato 08.04.2011

VARSEL OM OPPSTART AV FREDNINGSSAK MED HJEMMEL I KULTURMINNELOVEN §§ 15 OG 19, JF. § 22 - RJUKANBANEN - NOTODDEN OG TINN KOMMUNER

Med hjemmel i lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr 50 § 22, jf. §§ 15 og 19 vil Telemark fylkeskommune varsle om at det startes arbeid med fredning av Rjukanbanen i Notodden og Tinn kommuner.

Varslets omfang

Fredningsforslaget er tenkt å omfatte følgende i henhold til lov om kulturminner § 15:

1. Banelegemet med skinner, sviller, kjøreledning, master, sikringsanlegg, tunneller, bruer, gjerder og vindmurer fra Tinnoset i sør til og med lokkstellområdet ved Rjukan stasjon i nord. Omfanget vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
2. Vemorksporet som sidespor fra Rjukan stasjon til Vemork kraftstasjon, Tinn kommune.
3. Rullende materiell i form av lokomotiv og vogner som har gått på Rjukanbanen. Utvalget og omfanget vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
4. Hydrobrakke, Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 164964353. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
5. Slipp med vinsjehus, kraner m.m., Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 165056817. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret og interiøret med inventar. Et detaljert omfang vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
6. Smie og lager med overbygg, Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 164964361. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
7. Lagerbygg med brannsprøyte og oljerens, Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 164964388. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
8. Tankanlegg (lokkstall), Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 164964418. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.

9. Åpent lagerbygg, Tinnoset, Notodden kommune, bygningsnr. 164964396. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
10. Kaianlegget med tilhørende deler, banelegeme, galgebro, vinsjehus med innhold m.m., Tinnoset, Notodden kommune. Omfanget vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
11. Tinnoset fyrlykt (Fiskerhytten), gnr/bnr 125/1, Notodden kommune.
12. Brennemo fyrlykt, gnr/bnr 125/48, Notodden kommune.
13. Raa fyrlykt, gnr/bnr 125/18, Notodden kommune.
14. Fanteneset fyrlykt (Fantenesodden), gnr/bnr 118/2, Notodden kommune.
15. Dalen fyrlykt (Kvartsbrotet, Timmerkastodden), gnr/bnr 119/1, Notodden kommune.
16. Langøya fyrlykt, gnr/bnr 119/2 Notodden kommune.
17. Ormsodden fyrlykt, gnr/bnr 119/1, Notodden kommune.
18. Stangodden fyrlykt, gnr/bnr 140/1, Tinn kommune.
19. Urdalsodden fyrlykt, gnr/bnr 165/4,7,15, Tinn kommune.
20. Haakanes fyrlykt, gnr/bnr 99/3, 6, 8, 11, Tinn kommune.
21. Kaianlegg med tilhørende deler, banelegeme, fergelem, galgebro, vinsjehus med innhold m.m., Mæl, Tinn kommune. Omfanget vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
22. Pakkhus, Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165873580. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
23. Toalettbygg, Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165873610. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
24. Stasjonsbygning, Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165873602. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
25. Stasjonsmesterbolig (tidligere stasjonsbygning), Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165873599. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
26. Smie og traktorstall, Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165911024. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.

27. Snekkerverksted og lager, Mæl, Tinn kommune, bygningsnr. 165911032. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
28. Dresinbu, Buslåttan, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
29. Halvtak for skinnemateriell, Buslåttan, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
30. Hvilebu og vedbu, Miland, Tinn kommune, bygningsnr. 165876504. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
31. Hvilebu, Nyland, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
32. Stasjonsbygning, Ingolfsland, Tinn kommune, bygningsnr. 165860004. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
33. Hvilebrakke, Ingolfsland, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
34. Verksted/lager, elektroavdeling, Ingolfsland, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
35. Sporvekselbu, Ingolfsland, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
36. Redskapsbu, Rjukan, Tinn kommune. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
37. Stasjonsbygning, Rjukan, Tinn kommune, bygningsnr. 165843541. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
38. Pakkhus, Rjukan, Tinn kommune, bygningsnr. 165843568. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
39. Vognvisitør/verksted/kontor/smie, Rjukan, Tinn kommune, bygningsnr. 165843576. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.
40. Lokkstell og jernlager, Rjukan, Tinn kommune, bygningsnr. 165843606. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.

41. Vognverksted/Vognhall, Rjukan, Tinn kommune, bygningsnr. 165843614. Fredningen er tenkt å omfatte eksteriøret. Eventuell fredning av interiøret vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.

Fredningen med hjemmel i kulturminneloven § 19 omfatter et område rundt anlegget og enkeltminnene nevnt ovenfor. Avgrensningen av fredningsområder vil bli avklart i det endelige fredningsforslaget.

Omfanget av fredningen av Rjukanbanen vil bli justert og endelig avklart i løpet av fredningsprosessen. Forslag og kommentarer til omfang tas gjerne i mot.

Bakgrunn for fredningssaken

Rjukanbanen ble sammen med Tinnosbanen og Tinnsjøfergene oppført i Riksantikvarens *Verneplan for tekniske og industrielle kulturminner* i 1994. Rjukanbanen ble i 1995 oppført i Telemark fylkeskommunes *Fredningsplan for etterreformatoriske kulturminner*. Planen har til hensikt å utfylle dagens fredningsliste for Telemark med kulturminner som gjør listen mer representativ. Et av målene har vært å fremheve Telemarks tidlige og vesentlige betydning for Norges utvikling som industrinasjon. Et nominasjonsarbeid for å få kulturminner knyttet til den elektrotekniske industrien i Notodden og Tinn inn på UNESCOs verdensarvliste ble startet høsten 2010. Tinnsjøfergene ble fredet i 2009 og et arbeid med fredning av Tinnosbanen ble startet i 2010. Oppstarten av fredningsarbeidet for Rjukanbanen er et ledd i disse planene og arbeidene, og målet er å få hele transportåren fra Rjukan til Notodden fredet. Det er også en oppfølging av varslet om oppstart av fredningsarbeid for Rjukanbanen i desember 1995 som beklageligvis av ulike årsaker stanset opp.

Begrunnelse for fredning

Det er i henhold til Stortingsmelding nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* et nasjonalt mål at et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljø skal være vedtaksfredet innen 2020. Det er et overordnet mål at den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernede kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020. Industrielle kulturminner og kulturminner fra det 20. århundre er i dag i liten grad representert blant fredete objekter. Rjukanbanen foreslås derfor fredet for å bidra til å nå målet om et representativt utvalg fredete kulturminner innen 2020.

Norsk Hydros etablering på Notodden og Rjukan fremstår som det mest autentiske og samfunnsmessig helhetlige bevarte eksemplet i Norge på den andre industrielle revolusjon med den elektrotekniske industriens gjennombrudd. Den andre industrielle revolusjon bidro til å forandre Norge i perioden 1905-1920 og til å skape et moderne velferdssamfunn, materielt og kulturelt, på 1900-tallet. Anleggene på Rjukan og Notodden var et norsk industriforetagende i verdensklasse, basert på en norsk oppfinnelse, på norsk vannkraft og utenlandsk kapital, og er en viktig del av Norges nyere kulturarv. Rjukanbanen med alle sine elementer er en del av dette.

Formålet med fredningen av Rjukanbanen vil være å bevare anlegget med alle sine elementer som en del av et viktig helhetlig infrastrukturanlegg fra tidlig norsk industrihistorie. Den skal dokumentere Rjukanbanens ulike elementer og utvikling som transportåre både for gods- og persontrafikk. Videre vil formålet være å sikre og bevare banen sammen med Tinnosbanen som den første elektriske jernbane for normalspor i Norge, elektrifisert i 1911.

Rjukanbanen er etter fylkeskommunens vurdering en sentral del av et av de mest monumentale infrastrukturanlegg vi har fra tidlig norsk industrihistorie. Rjukanbanen, fergene over Tinnsjøen, Tinnosbanen og strekningen videre nedover til Herøya utgjorde en vesentlig bærebjelke i det totalsystemet for ny industriproduksjon Norsk Hydro bygde opp fra 1905. Rjukanbanen med alle

sine elementer, inkludert rullende materiell, var en del av et infrastruktursystem som var livsnerven for de nye industrisamfunnene og avgjørende for transporten av det nye verdensproduktet kunstgjødsel. Den utgjør en vesentlig del av dette systemets vitenskapelige kildeverdi som kulturarv, og gir grunnlag for nålevende og fremtidige generasjoners opplevelse, selvforståelse og virksomhet. Rjukanbanen peker seg derfor ut som særlig verdifull i nasjonal sammenheng.

Rjukanbanens nasjonale verdi styrkes ytterligere ved at den sammen med Tinnosbanen er Norges første elektrifiserte jernbane med normal sporvidde. Tinnosbanen og Rjukanbanen var planlagt som elektrifiserte baner alt fra starten, men sto ferdig elektrifisert henholdsvis 11. juli og 30. november 1911. Det var 11 år før NSBs første elektrifiserte strekning. Dette kan også ses som et eksempel på den andre industrielle revolusjons gjennombrudd i Norge ved bruk av elektrisk kraft.

Følger av fredningen

Lovhenvisning:

Når det gjelder behandlingen av fredete anlegg og områdene rundt, vises det til kulturminneloven §§ 15a, 16, 17, 18, 19 og 21.

I henhold til forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven § 1 nr. 2 er forvaltningen av fredete områder, bygninger og anlegg tillagt den enkelte fylkeskommune. I dette tilfellet Telemark fylkeskommune. I henhold til kml §§ 15a og 19 tredje ledd kan fylkeskommunen i særlige tilfeller gi dispensasjon fra fredningen og fredningsbestemmelsene for tiltak som ikke medfører vesentlige inngrep, og som ikke er i strid med formålet med fredningen.

Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak fattet av fylkeskommunen, jf. forvaltningsloven (fvl) § 28.

Fredning vil medføre at det må søkes om tillatelse til å sette i gang alle typer tiltak som går utover vanlig vedlikehold. Søknad om tillatelse skal sendes til fylkeskommunen som avgjør om tiltaket kan iverksettes eller ikke. Oppstår det tvil om hva som anses som vanlig vedlikehold skal fylkeskommunen likeledes kontaktes.

Arbeider som krever tillatelse etter plan- og bygningsloven, må i tillegg forelegges kommunale myndigheter. Det gjøres oppmerksom på at tillatelser etter kulturminneloven må foreligge før tiltak i tråd med plan- og bygningsloven iverksettes.

Vedlikehold:

Det grunnleggende prinsippet for vedlikehold av fredete bygninger og anlegg er å bevare mest mulig av de opprinnelige eller eldre elementene og detaljene. Vedlikehold av fredete bygninger og anlegg skal så langt som mulig skje i samsvar med opprinnelig utførelse, teknikk og materialbruk og for øvrig i samsvar med fredningsbestemmelsene.

Det er eier som har ansvar for det løpende vedlikeholdet av fredete bygninger og anlegg. Det er imidlertid anledning til å søke om tilskudd til vedlikehold og istandsettingsarbeider. Dersom krav i medhold av kml § 15a virker fordyrende på arbeidet, skal det gis helt eller delvis vederlag for utgiftsøkningen, jf. kml § 15a annet ledd.

For mer informasjon om vedlikehold og forvaltning av fredete bygninger og anlegg, vises til Riksantikvarens informasjonsblader.

Videre saksgang

I samsvar med lov om kulturminner § 22 nr. 1 annet ledd vil melding om igangsettelse av fredningssak kunngjøres i Varden, Telen og Rjukan Arbeiderblad. Varslet vil også bli kunngjort på Telemark fylkeskommunes internettsider: <http://www.telemark.no>.

Det endelige fredningsforslaget vil bli utarbeidet etter innkomne merknader til varslet. Dette er et omfattende arbeid og det vil ta noe tid før forslaget foreligger. Forslaget vil bli sendt på høring til berørte parter og bli lagt ut til offentlig ettersyn. Deretter sendes saken med fredningsforslag, høringsuttalelser og vurdering av høringsuttalelsene over til Riksantikvaren for endelig vedtak.

Vi ber om at Rjukanbanen blir behandlet som fredet inntil fredningssaken er gjennomført. Det innebærer at det tas kontakt med Telemark fylkeskommune dersom man vil sette i verk tiltak som vil medføre endringer eller som går ut over vanlig vedlikehold.

For nærmere informasjon om fredningsprosessen vises til Riksantikvarens informasjonsblad nr. 10.1 "Kulturminneloven § 15 og 19. Saksbehandlingsregler og prosedyre for gjennomføring av fredningssak" på <http://www.riksantikvaren.no>.

Vi ber om at eventuelle merknader til varselet sendes Telemark fylkeskommune innen tre uker fra mottakelse av dette brev eller senest 20. mai.

Med hilsen

Jon Skriubakken
Utviklingssjef

Eystein M. Andersen
rådgiver - Kulturminnevern
eystein.andersen@t-fk.no

Saksbehandler: Eystein M. Andersen.